

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

ენერგეტიკული ბალანსი

ენერგეტიკული ბალანსი, კომპლექსური განმაზოგადებელი მახასიათებელი ქვეყანაში ენერგორესურსების მიღება-გამოყენების და მათგან წარმოებული ყველა სახის ენერგიის (ელექტროენერგია, თბოენერგია, ნავთობპროდუქტები და სხვ.) რაოდენობის შესახებ, რაც გამოხატულია პირობითი სათბობის ნატურალური მაჩვენებლით. იგი მატერ. ბალანსებს შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა. მოიცავს ყველა სახის ენერგეტ. რესურსს მათი წარმოქმნის წყაროებისა და ხარჯვის მიმართულებების მიხედვით, საშუალებას გვაძლევს, განვსაზღვროთ ამ რესურსების წარმოებისა და მოხმარების რაოდენობა და სტრუქტურა, ენერგოტევადი დარგები, მოხმარების მიზნობრივი მიმართულებები, დავახასიათოთ რეგიონის ეკონ. კავშირები და ა. შ. ე. ბ-ის საფუძვლიანი ანალიზი ამ რესურსების წარმოებისა და მოხმარების ძირითად მიმართულებათა დადგენისა და მათი უკეთ გამოყენების რეზიუმების გამოვლენის აუცილებელი წინაპირობაა. ეკონ. ცალკეულ დარგთან სათბობ-ენერგეტიკული კომპლექსის ორგანული კავშირი სწორედ ე. ბ-ის მეშვეობით ხორციელდება. ე. ბ. ახასიათებს ამ კავშირების რაოდენობრივ და ხარისხობრივ მხარეს. ეს, პირველ რიგში, გამოიხატება სამეცნიერ კომპლექსში სათბობისა და ენერგიის მოხმარების მოცულობითა და სტრუქტურით, რ-იც მნიშვნელოვანნილად გვიჩვენებს ეკონომიკის ზრდის მასშტაბებსა და ქვეყნის ინდუსტრიული განვითარების დონეს. საქართველოში ე. ბ. ტრადიციულად დეფიციტურია; ასე იყო საბჭოთა პერიოდში და ეს ტენდენცია გრძელდება ახლაც (იხ. ცხრ. 1). ქვეყანა თავის ფაქტობრივ მოთხოვნილებას ენერგორესურსებზე სანახევროდაც ვერ იკმაყოფილებს და მათი დიდი ნაწილი გარედან შემოდის. განსაკუთრებით ეს ითქმის ნავთობპროდუქტებზე და ბუნებრივ გაზიე.

წლები	აღმოფენილი წლების რაოდი (კულ)	მომსახურება (კულ)	მუმცილებულის დაწილა (%)
1960	1593	5113	31,2
1965	1261	6449	19,7
1970	1127	7718	14,6
1975	1264	9993	12,7
1980	4714*	10443	45,1
1985	1650	12007	13,7
1990	1351	13235	10,2
1995	580	1560	37,2
2000	880	1852	47,5
2005	972	2444	39,8
2010	1339	2663	50,3
2013	1219	3281	37,1

საბჭოთა პერიოდში ქვეყანა ძირითადად შემოტანილი ენერგორესურსებით კმაყოფილდებოდა და ამ მაჩვენებელმა თავის მაქსიმუმს (90%-მდე) 1990 მიაღწია. ენერგიის ცალკეული სახეებიდან ბალანსი მთლიანად დეფიციტური იყო ბუნებრივ გაზიე, შედარებით ნაკლებად დეფიციტური - ნავთობპროდუქტებზე და უფრო ნაკლებდეფიციტური - ელექტროენერგიაზე. ამასთან, იყო წლები (1970-74, 1975, 1979, 1980-82), როდესაც ქვეყანას ჟარბი რაოდენობის ელექტროენერგია ჰქონდა. საბჭოთა პერიოდში (1960-90) სათბობ-ენერგეტიკული რესურსების მოხმარება გაიზარდა 2,6-ჯერ, ხოლო წარმოება შემცირდა 15,2%-ით. ამის შედეგად კი ბალანსი უფრო ღრმადეფიციტური გახდა, რაც მნიშვნელოვანნილად განპირობებული იყო სათბობ-ენერგეტიკული რესურსების არარაციონალური და მფლანგველური მოხმარებით. მიუხედავად აღნიშნულისა, ენერგიის იმპორტზე საქართველო ეკონომიკის ხანგრძლივ ორიენტაციას არც ერთ საბჭოურ პერიოდში არ ჰქონია ენერგიის უკმარისობასთან დაკავშირებული სამეურნეო და სოც. პრობლემები. ენერგოტევადი საწარმოების ძირითადი ნაწილი ენერგორესურსებით მარაგდებოდა ვერტ. (საკავშირო) მართვის არხებით და ფონდებით. განსაკუთრებით ნეგატიური როლი ითამაშა გეგმური ეკონ. ყველა პერიოდში არსებულმა იაფი ენერგიის მენტალიტეტმა. საქართველო არ იყო დაინტერესებული ადგილობრივ ენერგიაშემცველთა მოძიებით და განვითარებით, რაც აშკარად აისახა საბჭოთა პერიოდის ყველა ეტაპის ენერგეტიკული ბალანსში. საქართველოში, ისე როგორც სხვა რესპუბლიკებში, ე. ბ. სტატისტ. ორგანოების მიერ პერიოდულად (5 წლითადში ერთხელ) კეთდებოდა. მიუხედავად ამისა, იგი დადებით როლს ასრულებდა ენერგორესურსების წარმოება-მოხმარების ტენდენციების დადგენასა და სამომავლო ამოცანების დასახვაში. დამოუკიდებლობის წლებში, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ 2001 გამოკითხვის საფუძველზე შედგენილ, ერთჯერად მოძიებულ მასალებს, საქართველოში ე. ბ. ჯერ არ გაკეთებულა. ეს ინფორმაციული ვაკუუმი ექსპერტთა (დ. ჩომახიძე, შ. გარანდია) მიერ გარკვეულწილად იქნა შევსებული. მიღებული შედეგები აისახა 2006 აშშ-ის საერთაშ. განვითარების სააგენტოს - „იუსაიდის“ (USAID) მიერ დაფინანსებულ პროექტში „საქართველოს სათბობ-ენერგეტიკული რესურსების ისტორიული, თანამედროვე და საპროგნოზო ბალანსები“. ჩატარებულმა გამოკვლევამ აჩვენა, რომ გარდამავალ პერიოდში (1991-95) საქართველოში ენერგიის როგორც წარმოება, ისე მოხმარება შემცირების ტენდენციით ხასიათდებოდა. მომდევნო პერიოდში (1996-2005) კი სახეზეა მათი ზრდა. კერძოდ, 1991-95 ენერგიის წარმოება შემცირდა 2,3-ჯერ, მოხმარება - 8,5-ჯერ, ხოლო 1996-2005 გაიზარდა, შესაბამისად, 67,6%-ით და 56,7%-ით. დროის აღნიშნულ მონაკვეთში თვალსაჩინოა დეფიციტის თანდათანობითი შემცირების ტენდენცია, რ-იც ამჟამადაც გრძელდება. მე-2 ცხრილში მოცემულია 2000-13 წლების მონაცემები საქართველოში წარმოებული და მოხმარებული სათბობ-ენერგეტიკული რესურსების შესახებ. ენერგიაშემცველების მოხმარება ნაჩვენებია ეკონ. მთავარი დარგების მიხედვით. ამ მონაცემებიდან ჩანს, რომ 2000-13 საქართველოში ენერგიაშემცველების წარმოება გაიზარდა 38,5%-ით, მ. შ. პიდროენერგიისა - 39,6%-ით,

ნახშირისა - 20,0-ჯერ, ხოლო ენერგიის სხვა სახეებისა (შეშა, ენერგიის არატრად. წყაროები და სხვ.) - 32,7%-ით. ამასთან, ნავთობისა და თანმდევი გაზის მოპოვება შემცირდა 2,4-ჯერ.

საქართველოს ენერგეტიკული პალიტიკის 2000-13 წლების (თ. გ. მილიონი ლიტონი - ლიტონის შეფასები)	ლიტონი							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2010	2013
ტრანსმისიუს სასამართლო	880	936	1000	1054	971	972	1339	1219
სამდგრავო მინისტრის	512	479	580	561	507	522	800	715
ნეფელის და ამაზელის კაშია	126	131	87	185	106	79	38	32
ნეფელის	7	5	6	8	-	106	140	
სხვ.	235	321	327	338	351	371	366	312
იმპორტი	1419	1636	1332	1899	1780	2030	1876	2325
გამოსარჩევი	86	117	77	121	84	74	189	107
საზოგადო განვითარებულ და სხვ.	361	515	195	222	248	484	363	358
მისამართის (მდგრავი), სუკრ	1851	1940	2060	2300	2419	2444	2663	3281
სამდგრავო მინისტრის	250	264	283	307	337	352	585	784
გამოსარჩევი	434	456	470	466	491	493	811	831
საფლაო მუშაობისას	107	101	106	158	164	167	143	228
სხვ. ტრანსპორტი	1060	1119	1201	1269	1427	1432	1124	1439

რაც შეეხება ენერგიაშემცველების მოხმარებას, იგი წარმოებასთან შედარებით აღნიშნულ პერიოდში გაიზარდა უფრო სწრაფად - 77,8%-ით. ცალკეული დარგებიდან მოხმარების ყველაზე მაღალი ტემპი აქვს მრეწველობას (3,1-ჯერ), შემდეგ მოდის სოფლის მეურნეობა (2,1-ჯერ) და ტრანსპორტი (91,4%); სხვა დარგებში (ძირითადად კომუნალურ-საყოფაცხოვრებო სექტორში) 2000-13 ენერგიაშემცველების მოხმარება გაიზარდა 35,6 %-ით.

ლიტ.: ჩ ო ბ ი ძ ე დ., საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოება, თბ., 2003; ბ ი ს ი ვ ი , საქართველოს ენერგეტიკული ბალანსი, თბ., 2007; Топливно-энергетический комплекс СССР - 1990 г. (экономико-статистический обзор), ВНИИКТЭП, М., 1991; Energy balance of the power sector of Georgia: balances from 1960 to 2006. USAID, 2006 (executors D. Chomakhidze, Sh. Zarandia); Key world energy statistics. International energy agency, 2009.

ღ. ჩომახიძე